

УДК 37.035.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-38>

Ірина САВКА,

orcid.org/0000-0002-3213-0921

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) savka68@meta.ua

Олег СТЕЧКЄВИЧ,

orcid.org/0000-0002-2194-8787

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) olegykste@gmail.com

Тетяна РУЗЯК,

orcid.org/0000-0002-4697-8034

аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) Tania10923@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Проведений аналіз теорії та практики дав змогу сформулювати такі педагогічні умови культурологічної підготовки перекладачів творів зарубіжної літератури для учнів закладів професійно-технічної освіти: виявлення чинників і формування позитивної мотивації культури перекладу – формування позитивної мотивації до сприйняття культурологічної інформації та позитивного ставлення до культурних відмінностей, виховання поваги та толерантності до загальнолюдського через глибоке усвідомлення рідного, національного на основі культурологічного підходу; організація культурно-освітнього середовища на засадах синергетики – організація цілісного культурно-освітнього середовища в єдності навчальної та позааудиторної діяльності на основі синергетичного підходу; використання художнього потенціалу змісту навчання на засадах інтеграції – культурологічна підготовка перекладачів на основі інтегративного підходу. Важливою умовою створення науково обґрунтованих теоретичних засад культурологічної підготовки є виявлення глибинного зв'язку між проблемою культури та проблемою освіти, педагогікою і філософією, культурологією та іншими суміжними науковими галузями. За своїми якісними особливостями чинники бувають педагогічної природи, тобто власне педагогічні, навмисно створювані й іншої природи, але педагогічно значущі. Провідним чинником сучасності є широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Ефективність культурологічної підготовки перекладачів залежить від низки чинників, серед яких найважливішими є такі: обґрунтування мети і завдань культурологічної підготовки творів зарубіжної літератури; забезпечення мотивації культурологічної освіти перекладачів; зміст культурологічної підготовки; методи культурологічної підготовки; форми культурологічної підготовки; визначення ролі національної культури в системі культурологічної підготовки; урахування професійних інтересів перекладачів вищих технічних навчальних закладів тощо. Реалізація культурологічного потенціалу змісту освіти потребує міждисциплінарного підходу. Отже, основою культурологічної підготовки є формування в перекладачів культурологічних знань, які повинні перерости в переконання, формуючи надалі культурологічну поведінку в перекладацькій діяльності.

***Ключові слова:** педагогічні умови, культурологічна підготовка, перекладачі, твори зарубіжної літератури, учні, заклади професійно-технічної освіти.*

Iryna SAVKA,

orcid.org/0000-0002-3213-0921

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities

Ivan Franko National University of the Lviv

(Lviv, Ukraine) savka68@meta.ua

Oleg STECHKEVICH,*orcid.org/0000-0002-2194-8787**Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) olegykste@gmail.com***Tetyana RUZYAK,***orcid.org/0000-0002-4697-8034**Postgraduate Student at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) Tania10923@ukr.net*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF CULTUROLOGICAL TRAINING OF WORKS OF FOREIGN LITERATURE'S TRANSLATORS FOR STUDENTS OF VOCATIONAL AND TECHNICAL ENGINEERING INSTITUTIONS

The analysis of theory and practice allows to formulate the following pedagogical conditions of culturological training of the translators of works of foreign literature for students of vocational education institutions: identification of factors and formation of positive motivation of translation culture: formation of positive motivation to perceive culturological information and positive attitude to cultural differences. tolerance to the universal through a deep awareness of the native, national on the basis of culturological approach; organization of cultural and educational environments on the basis of synergetics: organization of a holistic cultural and educational environments in the unity of educational and extracurricular activities on the basis of a synergetic approach; use of the artistic potential of the content of education on the basis of integration: culturological training of translators on the basis of an integrative approach. An important condition for the creation of scientifically sound theoretical foundations of culturological training is to identify the deep connection between the problem of culture and the problem of education, pedagogy and philosophy, culturology and other related scientific fields. According to their qualitative features, the factors are of a pedagogical nature, that is actually pedagogical, deliberately created, and of a different nature, but pedagogically significant. The leading factor of modernity is the widespread use of information and communication technologies. The effectiveness of culturological training of translators depends on a number of factors, among which the most important are: substantiation of the purpose and tasks of culturological preparation of works of foreign literature; providing motivation for culturological education of translators; the content of culturological training; methods of culturological training; forms of culturological training; determining the role of national culture in the system of culturological training; taking into account the professional interests of translators of higher technical educational institutions etc. Realization of the culturological potential of the content of education requires an interdisciplinary approach. Thus, the basis of culturological training is the formation of translators' culturological knowledge, which must grow into beliefs, further forming culturological behavior in translation activities.

Key words: *pedagogical conditions, culturological training, translators, works of foreign literature, students, institutions of vocational education.*

Постановка проблеми. Культурологічна підготовка пов'язана майже з усіма напрямками та видами виховання, однак найважливішими для його реалізації є зв'язки з духовним і моральним. Західні продукти матеріального та духовного виробництва, репрезентовані засобами масової інформації як досягнення світової культури, насправді спрямовані тільки на деградацію та знищення української культури. Такі вічні цінності, як добро, благо, людина, праця, батьківщина, патріотизм, почали підмінюватися антицінностями, такими, наприклад, як безмежна свобода, індивідуалізм, багатство, сила, влада, секс, містика тощо. Освітні установи виявилися нездатними протистояти натиску цієї експансії «цінностей» західного зразка. Крім того, самі педагоги багато в чому

сприйняли названі цінності як такі, що відповідають нормам розвитку сучасного українського суспільства. Як наслідок, упроваджені в систему освіти нові моральні підвалини продовжують руйнувати особистість. Курси з елементами магії, окультизму, астрології, сугестивних методик викладання іноземних мов негативно позначаються на психічному здоров'ї дітей і підлітків (Скотний, 2004: 278). Усі проблеми західної цивілізації є наслідком її економічного та науково-технологічного догматизму. Тому прихильники постсучасного західного суспільства дедалі більше схиляються до такого варіанта його розвитку, у якому повинні бути відновлені традиційні цінності, традиційна мораль.

Тенденція до інтеграції знань не тільки впливає з об'єктивного розвитку суспільства, науки та

виробництва, але і є виявом природного потягу людського розуму та людської душі до єдності, цілісності та гармонії. Наука змінюється, а мистецтво певною мірою вічне. Лише тісне поєднання свідомого та підсвідомого, логічного й інтуїтивно-емоційного мислення спроможне забезпечити цілісне та творче сприйняття навколишнього світу. Тому найбільш важливою функцією інтегративного навчання є його здатність подолати штучні бар'єри між різними аспектами навчання, між навчальними предметами, між школою та побутом, між собою й суспільством, собою та учнем. І тоді це буде справді гуманна освіта (Козловська, 2009: 32). Інтегрована діяльність – це особлива форма діяльності, що має складну структуру змісту та справляє позитивний вплив на виховання в перекладачів особистісних якостей, виробляє наукові, етичні й естетичні критерії оцінки життєвих явищ, формує вихованість. Інтегративний характер навчальної діяльності зумовлений насамперед головною метою педагогічного процесу – вихованням усебічно розвиненої особистості.

Нині машинний переклад швидко розвивається. Але використання машинного перекладу для художніх творів не є ефективним або доцільним, оскільки система машинного перекладу нездатна ефективно перекладати художні засоби, такі як метафору, гру слів, іронію, фразеологізми та крилаті вирази тощо. Під час машинного перекладу виникає проблема передачі авторського стилю та збереження художньої цінності твору в перекладі художніх творів. Машинний переклад не здатний зробити текст перекладу милозвучним і зрозумілим для читача, що є принциповою вимогою до перекладу художніх творів.

Досліджувана проблема викликала інтерес науковців, зокрема, досліджувалися: інтегративний підхід у навчанні (І. М. Козловська); синергетичний підхід у навчанні (Т. С. Назарова, Б. А. Мукушев, В. С. Лутай); а також формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів (М. М. Періжняк); культурологічна підготовка учнів ЗПТО (А. К. Солодка); формування загальнокультурної компетентності учнів ЗПТО (О. А. Грива) тощо.

Водночас питання культурологічної підготовки перекладачів у контексті вивчення зарубіжної літератури в закладів професійно-технічної освіти не було предметом спеціального дослідження.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови культурологічної підготовки перекладачів творів зарубіжної літератури для учнів закладів професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Ми сформулювали педагогічні умови культурологічної підготовки перекладачів творів зарубіжної літератури для учнів закладів професійно-технічної освіти:

1. виявлення чинників і формування позитивної мотивації культури перекладу – формування позитивної мотивації до сприйняття культурологічної інформації та позитивного ставлення до культурних відмінностей, виховання поваги та толерантності до загальнолюдського через глибоке усвідомлення рідного, національного на основі культурологічного підходу;

2. організація культурно-освітнього середовища на засадах синергетики – організація цілісного культурно-освітнього середовища в єдності навчальної та позааудиторної діяльності на основі синергетичного підходу;

3. використання художнього потенціалу змісту навчання на засадах інтеграції – культурологічна підготовка перекладачів на основі інтегративного підходу.

Розгляньмо кожну з цих умов детальніше.

Перша педагогічна умова передбачає формування позитивної мотивації до сприйняття культурологічної інформації й позитивного ставлення до культурних відмінностей, виховання поваги та толерантності до загальнолюдського через глибоке усвідомлення рідного, національного на основі культурологічного підходу.

Доцільно активізувати гуманістичні підвалини всього навчально-виховного процесу, до складників якого належать (Кукушкін, 2006: 94): гуманізація (актуалізація в середовищі моральних взірців життя, створення емоційно-сприятливої атмосфери); моральний розвиток (реалізується через принцип взаємозв'язку етичної освіти з емоційними та діяльними формами педагогічного впливу на особистість, застосування ситуацій морального вибору); самовизнання й самовдосконалення (етична саморефлексія); активізація почуття власної гідності; актуалізація морального потенціалу (шляхом індивідуального та диференційованого підходів).

Важливою умовою створення науково обґрунтованих теоретичних засад культурологічної підготовки є виявлення глибинного зв'язку між проблемою культури та проблемою освіти, педагогікою і філософією, культурологією та іншими суміжними науковими галузями.

Отже, культурологічна підготовка спрямована на формування певних особистісних якостей, що виявляються у відповідній поведінці, ставленні до інших людей, до себе самого, тобто на досягнення

належного рівня готовності (культурологічної готовності).

За своїми якісними особливостями чинники бувають педагогічної природи, тобто власне педагогічні, навмисно створювані й іншої природи, але педагогічно значущі. До останніх належать чинники дуже широкого діапазону: від державного устрою, політики що проводиться урядом, до сім'ї, особливостей дозвілля, кола друзів. Оскільки чинники останньої групи діють майже постійно, то кожна людина несе на собі слід їхніх впливів протягом усього життя, що визначає їхню особливу педагогічну значущість і необхідність зважати на них у педагогічній практиці.

Питання про подолання стихійності, негативу й некомпетентності в соціально-педагогічних діях, впливах та їхніх наслідках, педагогізації середовища життя людей у суспільстві, організаціях, групах ставиться у нас ще рідко. Воно й не почує більшістю з тих, кому адресується, і тоне в шумі ринкового та слабо керованого матеріального й духовного життя країни (Столяренко, 2006: 65).

Серед організаційних причин найсуттєвішими є неспіввіднесеність організаційної структури виховного процесу з інтересами перекладачів: палітра вибору окремих видів діяльності часто обмежена, не впроваджуються діалогічні й особистісно-орієнтовані методи роботи.

На нашу думку, ефективність культурологічної підготовки перекладачів залежить від низки чинників, серед яких найважливішими є такі: обґрунтування мети і завдань культурологічної підготовки творів зарубіжної літератури; забезпечення мотивації культурологічної освіти перекладачів; зміст культурологічної підготовки; методи культурологічної підготовки; форми культурологічної підготовки; визначення ролі національної культури в системі культурологічної підготовки; культурологічний рівень підготовки викладачів – як теоретичний так і практичний; урахування вікових особливостей перекладачів; урахування професійних інтересів перекладачів вищих технічних навчальних закладів тощо.

Друга педагогічна умова передбачає організацію цілісного культурно-освітнього середовища перекладу творів зарубіжної літератури в єдності навчальної та позааудиторної діяльності на основі синергетичного підходу.

Наявність загальнолюдських проблем доводить, що світові потрібна освіта, спрямована на формування особистості, здатної до різнобічного цілісного бачення й аналізу складних проблем суспільства та природи і готової до розв'язання цих проблем (Лутай, 2003: 57). Новою методо-

логічною основою в модернізації освіти може виступати синергетика – новий напрям науки про еволюцію матерії та її поведінку, – покликана розв'язувати психологічні, дидактичні, культурологічні та світоглядні проблеми освіти, які виникли в результаті ускладнення навколишнього духовного, соціального та природного світу.

Синтез мудрості стародавніх цивілізацій Заходу та Сходу, гуманітарних і природознавчих наук – це шлях до нового розуміння природи, людини й суспільства. Цей синтез почався спонтанно в межах самої науки, інтеграції її дисциплін у дослідженнях дедалі складніших систем із появою такого наукового напрямку, як синергетика. Синергетична парадигма тепер відповідає потребам культури людства загалом. Синергетична концепція освіти може слугувати передумовою для реалізації переструктурування теперішньої освіти на якісно новому рівні (Мукушев, 2006: 8). Це ніяк не відкидає існування певних загальних закономірностей розвитку та *спрямування на збереження культурних цінностей людини*.

Породження на основі менш упорядкованого субстрату складних структур з описаною вище впорядкованістю й цілісним і відносно стійким режимом поведінки отримало назву самоорганізації. У цьому випадку система має кілька різних режимів еволюційної поведінки залежно від значень певних параметрів (вони називаються керівними). Різним режимам відповідають різні розв'язки, які реалізуються відповідно до ділянки зміни керівних параметрів. Залежно від цього система «обирає» той чи інший режим. Самоорганізація ніколи не буває спонтанною. Вона потребує зусиль, творчого напруження. За синергетичною концепцією, добро є самоорганізацією, а зло – дезорганізацією. Розуміння того, що зло є ніщо, з цього погляду стає цілком наочним, так само як і відсутність, непотрібність джерела дезорганізації (диявола). Добро і зло – несиметричні, адже добро твориться напруженням духу, а зло спонтанне, оскільки породжується само собою.

Синергетична освіта покликана формувати синергетичні цінності в перекладачів, за допомогою навчання основи теорії самоорганізації, яке сприяє гармонійному розвитку перекладачів, становленню особистості. «Синергетична освіта діє приховано. Це освіта, що стимулює власні, можливо, ще не проявлені, приховані лінії розвитку» (Назарова, 2003: 5).

Загалом неможливо говорити про універсальну модель освіти в полікультурному суспільстві. Вона завжди буде залежати від цілої низки чинників (Грива, 2008: 179). Водночас полікуль-

турне середовище виконує стосовно особистості конкретні функції: ідентифікації, психологічного захисту й підтримки, створення та зміцнення нових соціальних зв'язків.

Третя педагогічна засада передбачає культурологічну підготовку перекладачів на основі інтегративного підходу.

Виховання особистості за своєю сутністю процес інтегративний, оскільки передбачає поєднання найрізноманітніших, часто навіть протилежних, властивостей і якостей у єдине ціле.

Важливою соціально-політичною детермінантою необхідності культурологічної підготовки є швидкий розвиток інтеграційних процесів як важливого складника розвитку сучасного світу, а також прагнення України та інших держав інтегруватись у світовий і європейський соціально-культурний простір, зберігаючи за цих умов національну своєрідність (Солодка, 2005).

Прогностична функція інтеграції полягає в переході її статусу від інструментального засобу (інтеграція знань, інтеграція змісту навчання, інтеграція професій, інтеграція навчальних засобів тощо) до загальнонаукової методології, яка спроможна розв'язати низку дискусійних питань у конкретних педагогічних проблемах (Козловська, 2003). Мож-

ливості інтеграції як загальнонаукової методології в найширшому розумінні полягають у забезпеченні єдності філософських, загальнонаукових і спеціальних аспектів педагогічної науки. У такому контексті питання статусу філософії освіти відходить на другий план. Віддаючи належне необхідності як філософського, так і педагогічного аналізу освітніх явищ і процесів, найбільш суттєвим ми вважаємо методологічний аналіз. Саме в його межах може здійснюватися конструктивна інтеграція філософських, загальнонаукових і педагогічних засад конкретних досліджень.

Висновки. Реалізація культурологічного потенціалу змісту освіти потребує міждисциплінарного підходу. Жодна окрема навчальна дисципліна, як і виховний захід, не здатні розкрити все етнічне різноманіття й забезпечити успішний процес культурологічної підготовки студента. Отже, основою культурологічної підготовки є формування в перекладачів культурологічних знань, які повинні перерости в переконання, формуючи надалі культурологічну поведінку в перекладацькій діяльності.

До подальших напрямів відносимо дослідження методичних засад підготовки перекладачів творів зарубіжної літератури для учнів закладів професійно-технічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грива О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища : дис. ... доктора філос. наук : 09.00.10. Київ, 2008. 417 с.
2. Козловська І. М. Гуманістичні аспекти професійної педагогіки в контексті інтегративного підходу до освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 3. С. 30–45.
3. Козловська І. М. Інтегративний підхід як загальнонаукова методологія в педагогічній науці : прогностичний аспект. *Неперервна освіта: теорія і практика* : наук.-метод. журнал. 2003. № 1. С. 59–68.
4. Кукушкин В. С. Общие основы педагогики : учеб. пособие для студентов педагогических вузов. Москва : Ростов н/Д : ИЦ «МарТ», 2006. 224 с.
5. Лутай В. С. Про організаційні заходи розроблення синергетичної парадигми та її впровадження в освітні системи. *Вища освіта України*. 2003. № 2. С. 54–58.
6. Мукушев Б. А. Синергетическое образование: перспективы и проблемы. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2006. № 4. С. 8–12.
7. Назарова Т. С., Шаповаленко В. С. Парадигма нелинейности как основа синергетического подхода в обучении. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2003. № 1. С. 3–10.
8. Скотний В. Г. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному. Дрогобич : Вимір, 2004. 348 с.
9. Солодка А. К. Полікультурне виховання старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Київ, 2005. 20 с.
10. Столяренко А. М. Общая педагогика : учеб. пособие для вузов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 479 с.
11. Періжняк М. М. Основні проблеми використання машинного перекладу для перекладу художніх творів : тези доповідей. Харків : Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2012. 78 с.

REFERENCES

1. Hryva O. A. Tolerantnist v protsesi stanovlennia molodi v umovakh polikulturnoho seredovyscha [Tolerance in the process of youth formation in a multicultural environment]: dys. ... doktora filos. nauk : 09.00.10. K., 2008. 417 p. [in Ukrainian].
2. Kozlovska I. M. Humanistychni aspekty profesiinoi pedahohiky v konteksti intehratyvnoho pidkhodu do osvity [Humanistic aspects of professional pedagogy in the context of an integrative approach to education]. *Pedagogy and Psychology of Vocational Education*. 2009. № 3. pp. 30–45 [in Ukrainian].
3. Kozlovska I. M. Intehratyvnyi pidkhid yak zahalnonaukova metodolohiia v pedahohichnii nauksi : prohnostychnyi aspekt [Integrative approach as a general scientific methodology in pedagogical science: prognostic aspect]. *Continual education: theory and practice: [scientific method.journal]*. 2003. № 1. pp. 59–68 [in Ukrainian].

4. Kukushkyn V. S. Obshchye osnovy pedahohyky : ucheb. posobye dlia studentov pedahohycheskykh vuzov [General foundations of pedagogy: textbook. manual for students of pedagogical universities]. M. : Rostov n/D : PC“MarT”, 2006. 224 p. [in Russian].
5. Lutai V. S. Pro orhanizatsiini zakhody rozroblennia synerhetychnoi paradyhmy ta yii vprovadzhennia v osvritni systemy [Organizational measures for the development of a synergetic paradigm and its implementation in educational systems]. Higher Education of Ukraine. 2003. № 2. pp. 54–58 [in Ukrainian].
6. Mukushev B. A. Synerhetycheskoe obrazovanye: perspektivy y problemy [Synergetic Education: Prospects and Challenges]. Standards and monitoring in education. 2006. № 4. pp. 8–12 [in Russian].
7. Nazarova T. S., Shapovalenko V. S. Paradyhma nelyneinosti kak osnova synerhetycheskoho podkhoda v obuchenyy [The paradigm of nonlinearity as the basis for a synergistic approach to learning]. Standards and monitoring in education. 2003. № 1. pp. 3–10 [in Russian].
8. Skotnyi V. H. Filosofiia osvity: ekzystentsiia irratsionalnogo v ratsionalnomu [Philosophy of education: the existential of the rational in the rational]. Drohobych : Vymir, 2004. 348 p. [in Ukrainian].
9. Solodka A. K. Polikulturene vykhovannia starshoklasnykiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh predmetiv [Polycultural vikhovannya senior pupils in the process of vivchennya humanitarian subjects]: author's ref. dis. for science. degree of Cand. ped. Science: spec. 13.00.07. K., 2005. 20 p. [in Ukrainian].
10. Stoliarenko A. M. Obshchaia pedahohyka [General pedagogy]: [educational textbook for universities]. M. : UNITY-DANA, 2006. 479 p. [in Russian].
11. Perizhniak M. M. Osnovni problemy vykorystannia mashynnoho perekladu dlia perekladu khudozhnykh tvoriv [The main problems of transferring machine transfer for transferring artistic creations]: abstracts. Kharkiv: National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, 2012. 78 p. [in Ukrainian].